

Nicolae Maghiar—Ștefan Olteanu, *Din istoria mineritului în România*, București, Editura Științifică, 332 p. + 3 planșe.

O lucrare științifică are obligația de a-și preciza, prin titlul ales de autor, întinderea domeniului de investigație pe care acesta și l-a propus. Dacă de multe ori se întâmplă ca textul să nu acopere titlul anunțat, în cazul lucrării de care ne ocupăm, titlul se dovedește a fi mai modest decât cuprinsul volumului. Departate de a se ocupa doar de aspecte fragmentare legate de minerit, volumul semnat de N. Maghiar și Șt. Olteanu reprezintă în realitate o adevărată istorie a mineritului din România și, ceea ce este mai important, prima încercare de istorie generală a mineritului din România, din cele mai vechi timpuri și până în contemporaneitate.

Cartea reprezintă rezultatul unei fericite și de altfel absolut necesare colaborări a doi autori de specialități diferite. Primul, inginer minier, cu o vastă și temeinică experiență câștigată în mai multe bazine miniere din țară, a cules cu atenție și pasiune, de-a lungul câtorva decenii, numeroase relicve și date tehnice privind exploatarea antice sau medievale. Al doilea autor, consacrat prin temeinicele sale studii de istorie economică publicate în ultimii 15 ani, a adus în paginile cărții informația documentară existentă asupra acestui subiect, prelucrând cu rigoare științifică în contextul istoric al diferitelor epoci cunoștințele care ne stau astăzi la dispoziție. Ca urmare, volumul are incontestabile calități atât în domeniul reconstituirilor tehnice cît și în acela al viziunii de ansamblu oferite pentru principalele etape de dezvoltare a mineritului în România.

Prima parte a lucrării (p. 15—40) se ocupă cu exploatarea miniere și de activitățile ce pot fi asimilate cu aceste exploatare, în epoca comunei primitive. Autorii pun în valoare rezultatele importante obținute în această direcție de cercetările arheologice

din ultimele două decenii, reușind astfel să dea o privire de ansamblu asupra preocupării materiei prime necesare uneltelor și armelor de către comunitățile paleolitice, neolitice, din epoca bronzului sau din prima epocă a fierului.

O scurtă parte a II-a a volumului se ocupă de exploatarea miniere din secolele III î.e.n.—I e.n., din epoca de formare și afirmare a statului dac.

A treia parte (p. 47—98) este dedicată la ceea ce autorii definesc drept „industria” minieră de pe teritoriul României din timpul stăpînirii romane și de după părăsirea Daciei, pînă în secolul al X-lea. Accentul principal cade asupra mineritului din Dacia romană, subiect pentru care autorii aduc un vast și excepțional de valoros material inedit. Acesta privește în special identificări ale exploatarea romane de fier și metale prețioase, realizate în diferite bazine din țară.

Observații foarte importante, ce pun într-o lumină nouă mineritul roman din provincia Dacia, se referă la tehnica minieră: filoane exploatare, procedee de săpare și armare a galeriilor, unelte, instalații tehnice etc. Analiza chimică a semestrelor abandonate în galerii, precum și a zgurei de lingă cupatoare, permite încheieri interesante asupra randamentului minelor romane. Ni se pare totuși că spiritul critic al autorilor nu a fost totdeauna suficient de exigent și astfel au putut pătrunde în paginile cărții unele dintre legende specifice mediului minier, legende care nu rezistă unei analize riguroase. Printre altele, este exclus ca reprezentările de îngeri cu cruce din galeria presupusă romană de la Baia de Arieș să aparțină unor creștini din secolele II—III (p. 57), după cum este foarte puțin probabil ca la 100—200 km în afara limesului, să fi existat la Baia Mare un centru minier și o monetărie

romană, la Rodna exploatare romane sau în Maramureș ocne de sare exploatare de romani (p. 60—62). Capitole speciale sînt dedicate în continuare informațiilor privind relațiile sociale și administrative din acest domeniu al economiei romane.

Deși deocamdată puțin numeroase și sporadice, informațiile furnizate de săpăturile arheologice din ultimele două decenii dovedesc practica mineritului de-a lungul întregii epoci a migrațiilor, în special în ramura extragerii minereurilor de fier.

Mineritului din evul mediu îi este consacrată o întinsă parte a IV-a a volumului (p. 99—206), divizată în trei capitole cronologice corespunzând etapelor dezvoltării feudalismului pe teritoriul României. Pentru etapa secolelor X—XIV, știrile din izvoarele scrise sînt completate de autori cu rezultatele consistente ale cercetărilor arheologice recente. Un deosebit interes îl prezintă constatările privind exploatarea în această vreme a lentilelor sedimentare de minereu de fier din zona de câmpie (p. 107—109), fapt ce explică generalizarea la începuturile feudalismului a metalurgiei fierului, fără o condiționare geografică determinată de zăcămintele importante aflate în vecinătatea munților.

Pentru exploatarea miniere din secolele XIV—XVI ca și pentru cele din secolele XVII—XVIII, autorii își urmăresc subiectul sub întreitul aspect al mineralelor utile cu localizarea lor geografică pe bazine, al problemelor de tehnică extractivă și de prelucrare a minereurilor ca și al aspectelor social-economice legate de minerit. Informațiile din izvoarele scrise, tot mai numeroase și mai detaliate pe măsura înaintării în timp, sînt prelucrate cu competență de autori, care notează pe marginea lor importante observații relative la etapele progresului tehnic. Nivelul atins în exploatarea miniere transilvănene este raportat la cel din regiunile miniere avansate din Europa centrală. Cu toate fluctuațiile determinate de împrejurările politice schimbătoare, mineritul din Transilvania medievală, apreciat în ansamblu, se dovedește a fi fost la un nivel compa-

rabil celui din zone cu o mai veche tradiție, fapt ce justifică folosirea ca ilustrație a materialului iconografic datorat lui Georgius Agricola.

Mineritului din epoca de destrămare a feudalismului (mijlocul secolului al XVIII-lea—mijlocul secolului al XIX-lea), îi este consacrat ultimul capitol din această parte a volumului, în care autorii își largesc sfera de preocupări datorită includerii unor ramuri miniere nou apărute, cum a fost aceea a extragerii cărbunilor. Se acordă o deosebită atenție inovațiilor realizate în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea de meșteri români din regiunea auriferă a munților Apuseni (p. 199—201), subliniindu-se totodată importanța momentului în care s-a folosit pentru prima dată, în 1838, o mașină cu aburi în exploatarea minelor din Transilvania.

În continuare, partea a V-a a lucrării urmărește dezvoltarea industriei miniere de pe teritoriul României în cadrul orînduirii capitaliste (p. 207—306). Etapa istorică respectivă este divizată în două capitole cronologice, al căror hotar și punct de legătură este anul 1918 cînd s-a făurit unitatea națională, moment de la care studierea evoluției pe provincii nu se mai justifică nici măcar sub aspect metodologic. Pentru întreaga epocă, autorii au cules și au consemnat numeroase și importante date referitoare la bazinele miniere și la exploatarea propriu-zise, la randamentul diferitelor mine, la producție, procedee și instalații tehnice. Raporturile de muncă și acțiunile muncitorești îndreptate împotriva exploatarea reprezintă obiectul unor analize speciale. În general, autorii s-au străduit și au izbutit să trateze și pentru această epocă, dezvoltarea mineritului în contextul de istorie social-economică românească.

A șasea și ultima parte a volumului privește dezvoltarea industriei miniere după anul 1944 (p. 307—323), conținînd o succintă trecere în revistă a principalelor succese obținute în acest domeniu, de la începuturilor revoluției populare și pînă la zi. Două scurte

rezumate în limbile franceză și rusă încheie volumul.

Primă sinteză a istoriei unuia dintre principalele domenii de viață economică, cartea scrisă de N. Maghiar și Șt. Olteanu marchează în felul ei un moment de deosebită importanță în istoriografia mineritului din România. Deși volumul nu cuprinde o listă bibliografică, fapt regretabil deoarece utilitatea ei pentru cercetările viitoare nu mai trebuie demonstrată, în subsolul paginilor se reîntâlnesc titlurile tuturor lucrărilor care în mai mică sau mai mare măsură au contribuit la adâncirea unor aspecte particulare ale subiectului. Întemeindu-se în mare parte pe aceste lucrări, volumul le este într-o oarecare măsură tributar și în ceea

ce privește anumite limite și afirmații necontrolabile ale acestora. Ne referim în special la lucrările de istoria mineritului apărute înainte de primul război mondial în revistele de specialitate.

Important ni se pare totuși faptul că volumul de care ne ocupăm, sintetizând cunoștințele și oglindind lacunele din momentul de față, reprezintă totodată un punct de plecare pentru reluarea cercetărilor de detaliu și aprofundarea în lucrări speciale a aspectelor particulare ale istoriei mineritului din România. Este un motiv în plus pentru a sublinia apariția volumului discutat.

Radu Popa

Buletinul monumentelor istorice, an. XXXIX, nr. 1—4, 1970.

Dintre periodicele de prestigiu ale țării noastre, *Buletinul Comisiunii monumentelor istorice*, atât de familiar istoriografiei românești și de peste hotare sub prescurtarea *BCMI*, își încetase prima oară existența după primul război mondial; în 1923 însă, el reapărea, purtând în continuare numerotația anilor și mai ales având chenar cernit în pagina de început unde se publica fotografia lui Dimitrie Onciul, președinte al comisiei, stins din viață la 20 martie 1923. De notat și faptul că volumul apărut atunci (X—XVI, 1917—1923) era dedicat în întregime *Curții domnești din Argeș*. După 22 de ani de apariție regulată—timp în care în paginile buletinului apăruseră numeroase studii, fuseseră scoase din umbră atâtea splendide monumente ale patrimoniului național, se remarcaseră geniile unor G. Baș, N. Iorga, N. Ghika-Budești ș.a.—cu anul XXXVIII, fasc. 123—126, 1945 *BCMI* își încetează existența a doua oară, lăsând un gol imens în literatura de specialitate din România.

Încercările de a relua solida tradiție, în trecutul sfert de veac, au căpătat un caracter

fortuit—deși consistent¹; era necesară însă o publicație în mers fluent, care să corespundă cerințelor vremii noastre, inclusiv ca tribună a opiniilor în ce privește studiul, restaurarea, conservarea și valorificarea monumentelor istorice—de orice fel—de pe întinsul Republicii Socialiste România. Și iată că evenimentul dorit a avut loc anul trecut: sub egida Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă și-a reluat apariția, păstrându-și în parte denumirea și formatul (34 × 24,5 cm), *Buletinul monumentelor istorice* (an. XXXIX, nr. 1—4, 1970). Îi urâm din inimă: *Succes și viață îndelungată!*

Sumarul celor patru fascicule apărute în 1970 ne îndreptățește speranța că actualul

¹ Cf. *Monumente și muzee. Buletinul Comisiei științifice a muzeelor istorice și artistice*, vol. I, Edit. Acad., 1958; *Monumente istorice. Studii și lucrări de restaurare* (C.S.C.A., Direcția monumentelor istorice), vol. 1 (1964), vol. 2 (1967), vol. 3 (1969).